

Illés-Molnár Márta*

A MAGYAR MINT SZÁRMAZÁSI NYELV MÓD- SZERTANÁHOZ

A magyar nyelv és kultúra átadása szórványban élő
iskoláskorúaknak**

1. Bevezetés

A mikor az anyanyelv vagy egy idegen nyelv tanításának módszertanáról beszélünk, tanítási stratégiák, lehetőségek színes palettáját látjuk magunk előtt. Számos kipróbált módszer, didaktikai eszköz áll a rendelkezésünkre, melyek közül a követelményeket, valamint diákjaink egyéniségét és szükségletét szem előtt tartva válogathatunk. A minták, ötletek sokasága újabb és újabb megoldások kidolgozására sarkall minket. Ugyanez a helyzet a többi általános képzésben állandósult műveltségterülettel, az ún. közismereti tárgyakkal (mint például irodalom, történelem, művelődéstörténet, földrajz stb.) is.

A *magyar mint származási nyelv* tantárgynak jelenleg nincs módszertana, ahogy nem is iskolai tantárgy, jóllehet magyar származásúakat szerte a világon tanítanak magyarra. A fogalom létezik, többen is kísérletet tettek a meghatározására, ám konszenzus még nem alakult ki róla. A jelen tanulmánynak szintén nem a feladata a származási nyelv meghatározása, mégis érin-
tenem kell a kérdést, mivel értelmezésére mindenképpen szükségünk van, hogy hozzá tanítási, tanulási módszereket, stratégiákat rendelhessünk.

Dolgozatomban a németországi magyar diaszpóra vonatkozásában vizsgálom a magyart mint származási nyelvet, egyúttal bemutatom oktatásának egy általam reálisnak tartott, saját pedagógiai gyakorlatomban is alkalmazott felépítését, tanulásának és tanításának lehetséges struktúráját.

---

* Illés-Molnár Márta, PhD hallható, ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola;
e-mail: marta_illes@hotmail.com

** Ezúton kívánok köszönetet mondani Szili Katalinnak a jelen tanulmány és az ezt előkészítő dolgozatok kéziratához fűzött értékes megjegyzéseiért, egyúttal doktori tanulmányaimban való támogatásáért.

2. A származási nyelv fogalmához

Származási nyelvről akkor beszélünk, amikor az egyén (születésétől vagy gyermekkorától) olyan nyelvi (makro)környezetben él (és nevelkedik), amely nem szülei (vagy egyik szülője) anyanyelve. Egyes nyelvészek a származási nyelvet az idegen nyelvek csoportjába sorolják, mások a származási ország nyelvével azonosítják, megint mások a származási nyelv és az anyanyelv közé egyenlőségjelet tesznek (Illés-Molnár 2009b: 59).

2.1. Az anyanyelvtől az idegen nyelv felé vezető úton

Az anyanyelvi teljességen egy nyelv biztos tudását és használatát értjük. Anyanyelvét az ember elsőként sajátítja el, az idegen nyelvet – legtöbbször az anyanyelv segítségével – tanulja. Általában az anyanyelvünkön beszélünk a legtöbbet, a legjobban és a legszívesebben. A németországi magyar diaszpóra első generációjának, tehát azoknak, akik Magyarországról, illetve Magyarország jelenlegi határain kívüli őshonos magyar vidékekről felnőttként Németországba költöztek és ott letelepedtek, az anyanyelve a magyar nyelv.

A magyar nyelv a magyarság második generációjától számítva tudásának mértékében és használatának fokában az egyének nyelvi életében – legkésőbb az iskoláskortól kezdve – a második helyre kerül. Ők születésüktől vagy gyermekkoruktól fogva a német nyelvi (makro)környezet tagjai, német nyelven végzik iskoláikat, két kultúrában szocializálódnak. Lényeges különbségek mutatathatók ki aszerint, hogy milyen családokból származnak, például magyar vagy vegyes házasságokból születettek-e, milyen a család nyelve, milyen nyelven és az egyes nyelveken milyen gyakorisággal beszélnek szüleikkel (Illés-Molnár 2010a: 9–10). A magyarság második (esetleg harmadik) generációjának tagjainál azonos jelenség, hogy minél magasabb iskolai osztályokba kerülnek, annál nagyobb német nyelvi (és kulturális) dominanciára tesznek szert.

A magyar diaszpóra második generációjától kezdve az egyén életében a magyar nyelv nem a kommunikáció elsődleges eszköze, használata a mindennapok német nyelvhasználatához viszonyítva csekély: főként a család mikrokörnyezete, illetve időszakos magyar összejövetelek és a magyarországi tartózkodások adnak lehetőséget a gyakorlására. A magyar származású kisgyermek és tanulók számára ettől függetlenül (a legtöbb esetben) nem idegen nyelv, bárhol is helyezkedjen el nyelvtudásuk az anyanyelvtől az idegen nyelv felé vezető úton. Néhány esetben előfordul persze, hogy a szülő egyáltalán nem adta át anyanyelvét gyermekének. A nyelvtanítás mikéntje ekkor teljesen a magyar mint idegen nyelv módszertanának kérdéskörébe tartozik, aminek taglalása nem tárgya jelen munkámnak.

2.2. A nyelvi fenomén értelmezése

Felgyorsult világunkban az emberek gyakori helyváltoztatásának következtében alakult ki az új nyelvtudási mód, a származási nyelv. Meghatározásomban a Berni Magyar Nagykövetség kiadásában, Parragi László (2003) fordításában megjelent Szülőföldi Nyelv és Kultúra oktatásának kerettantervére támaszkodom, mely szerint a származási nyelv a kivándorlók eredeti országának a környezeti vagy hivatalos nyelve. Erről a nyelvváltozatról a bevándorlók nyelvhasználatának vonatkozásában a második generációtól számítva beszélhetünk.

A származási nyelv kifejezés tehát a magyar diaszpóra második generációjától válik szükségessé. Amint azt a 2.1. fejezetben is írtam, a magyar diaszpóra gyermekei legkésőbb az iskoláskortól kezdve dominánsan német kétnyelvűvé válnak. Ez érvényes azokra, akik családjukban kétnyelvűekként szocializálódtak, s érvényes a német iskolát kezdő egynyelvű magyar gyermekekre is. Elméleti kutatásaim során a származási nyelv leírása az egyén vonatkozásában a Skutnabb-Kangas-féle anyanyelv-meghatározást követve (1977: 13) nagyon sok fejtörést okozott. A magyar mint származási nyelv kategória – mint azt a megnevezés is mutatja – a származás szempontjából az egyén anyanyelve. Az azonosulás szempontjából – beszéljünk a belső és a külső azonosulásról egyaránt – szintén lehet az egyén anyanyelve, azonban ez nincs mindig így. Mint ahogy az anyanyelv és az első nyelv közé, úgy a származási nyelv és az anyanyelv közé sem tehetünk minden esetben egyenlőségjelet. Minden anyanyelv származási nyelv, de nem minden származási nyelv anyanyelv (Illés-Molnár 2009a). A diaszpóra többedik generációjától a magyar nyelvet az egyén nyelvi életét nézve értelmezhetjük anyanyelvként, de egyik anyanyelvként és/vagy származási nyelvként is. A nyelvtudás fokát, a nyelv használatának mértékét, valamint társadalmi szerepét tekintve a vizsgált esetben az egyén első nyelve a német.

Ahhoz, hogy a magyar nyelvet (ha nem is anyanyelvként, de legalább) származási nyelvként értelmezzük, különbséget kell tennünk az első nyelv és az elsőként megtanult (elsajátított) nyelv között. A származási nyelvet beszélő gyermekeknek rendelkezniük kell bizonyos fokú (elsőként megtanult) magyar nyelvi kompetenciával. Ez azt jelenti, hogy a magyar nyelvet születésük pillanatától fogva hallaniuk, majdán beszélniük kell. Véleményem szerint ugyanis a magyar nyelvi (alap)kompetencia aktiválásával tudjuk a magyar nyelvi (és kulturális) ismereteket (sok esetben az idegen nyelv módszertanának segítségével) úgy fejleszteni, hogy stabil magyar–német kétnyelvűség alakuljon ki.

Értelmezésemben a származási nyelv az (egyik) elsőként megtanult nyelv, melyet tudásának fokában és használatának mértékében megelőz a makrokörnyezet, azaz a társadalom nyelve.

3. A származási nyelv taníthatósága

Amikor a magyar mint származási nyelv oktatásáról beszélek, a magyar mint származási nyelvet az egyén vonatkozásában az előző pontban leírtak szerint, a társadalom vonatkozásában pedig mint nyelv- és oktatáspolitikai definíciót használom. Mivel a németországi közoktatás nyelve a német, a Németországban élő magyar származású tanulók iskolai első nyelve a német. Ezt követi az első, a második stb. idegen nyelv. Ebben az összefüggésben a magyar mint származási nyelv a német első nyelv után következik, és megelőzi az idegen (tanult) nyelveket.

„A származási nyelv tudásának fokában és funkciójában az anyanyelv és az idegen nyelv között helyezkedik el, amennyiben az anyanyelvet a legtöbbet és a legjobban beszélt nyelvként, az idegen nyelvet pedig egy nem ismert vagy tanult nyelvként határozzuk meg” (Illés-Molnár 2009b: 62). Általános nézet, hogy az anyanyelvet elsajátítjuk, az idegen nyelvet tanuljuk. Iskolai tanulmányaink során az anyanyelvet egyúttal tanuljuk is, elég csak a számtalan új fogalomra, kifejezésre gondolnunk, melyet anyanyelvünk segítségével sajátítunk el az egyes tantárgyak tanulása során.

Egy magyarországi iskolarendszerben tanuló diák 17-18 éves koráig tanulja az anyanyelvét. Ezért is hallgatom csodálkozva, ha a magyar diaszpórába tartozó szülők úgy nyilatkoznak, hogy a gyermekeknek nem kell magyar közösségbe, magyar iskolába járniuk, hiszen úgyis tudnak magyarul. Ők ekkor a családon belüli mindennapi kommunikációra gondolnak. Jóllehet a családon belüli magyar nyelvű kommunikáció a feltétele a magyar nyelvi kompetencia kialakulásának, a magyar nyelv anyanyelvi szintű tudásának megtartásához nem elegendő: „A magyar származási nyelvet tanulóknak nem kell kiegyensúlyozott kétnyelvűeknek vagy két anyanyelvűnek lenniük. A kétnyelvűség azonban feltétel. A magyar nyelvet a gyermekeknek (...) rendszeresen és biztosan kell használniuk ahhoz, hogy az iskoláskor kezdetével már legyen olyan magyar nyelvi kompetenciájuk, amelyet fejleszteni lehet” (Illés-Molnár 2009a).

3.1. A magyar mint származási nyelv tantárgyként

A magyar mint származási nyelv oktatása, amint ezt neve is jelzi, mindenekelőtt magyar nyelvi képzés. Bár módszertanában jelen kell, hogy legyenek a magyar mint idegen nyelv tanításának eszközei is (hiszen az anyanyelv és az idegen nyelv között helyezkedik el), a származási nyelvet azonban semmiképpen nem kezelhetjük idegen nyelvként. A származási nyelvet beszélő iskoláskorúaknak – még ha nem is tartják a magyart anyanyelvüknek – nincs idegennyelv-tudatuk. A már meglévő kompetenciájuk tágítására (és a magyar kulturális kompetencia kialakításához) használjuk fel a magyar (vonatkozású) kulturális ismereteket, mivel ezek átadásával egyidejűleg erősíthetjük a nyelvi kompetenciájukat is (Illés-Molnár 2009a).

Szili Katalin tanulmányában (2009: 15) összefoglalja a nyelv és a kultúra szoros kapcsolatáról szóló nézeteket: „a nyelv történelmi képződmény, társadalmi produktum, amely mélyen beépül az őt létrehozó közösség világába. Az egyén az anyanyelv elsajátításával a közösen birtokolt világlátást, hiteket, hiedelmeket, érzelmi attitűdöket, értékeket (axiológiai rendszereket) stb. is magáévá teszi, ebből következően a minél teljesebb megértés lehetősége leginkább az azonos nyelvet beszélő és kultúrájú embereknek adatik meg, mert egyfelől közös emlékezetet, tudást, tapasztalatokat jelenítenek meg a nyelv segítségével, másfelől a beszédet teljesen érthetővé az együtt birtokolt kultúra teszi számukra.” Ahhoz tehát, hogy a magyar diaszpóra többedik generációi „azonos nyelvet beszéljenek” mind egymással, mind az anyaországi magyarsággal közös tudást, tapasztalatokat kell szereznük.

A közös tudás kérdésköre ráirányítja a figyelmet az identitás kérdéseire is, ezért meggyőződésem, hogy a *magyar mint származási nyelv tantárgynak* a magyar identitás kialakítása, erősítése is a feladata. A németországi magyar szórvány nagyon összetett. Nem állíthatjuk, hogy létezik kollektív tudat, hiszen az egyes bevándorló hullámok közös emlékezete eltérő tartalmú. Kollektív tudásról azonban az első nemzedékek esetében beszélhetünk, mivel az ő közös jellemzőjük, hogy (a legtöbben) magyar iskolarendszert látogattak. Nekik tehát van „közös múltjuk”, amire emlékeznek, és ezek a közösségi emlékek, valamint a közös magyar kulturális tudás megteremtik a hovatartozás érzését, amit identitásnak neveznek (Szőnyi 2006: 177).

Szőnyi György Endre (2006: 176–190) a magyar mint idegen nyelv-oktatás akapcsán jelöli ki a magyar kultúra súlypontjait, melyeket a nyelvtanárnak (hungarológusnak) közvetítenie kell. Különös hangsúlyt fektet a magyar történelemre, felsorolásában szerepel a magyar irodalom, a népművészet, a képzőművészet, a filmművészet, a zene, felsorakoztatja a magyar tudósokat, feltalálókat. Bizonyos kulturális tudásnak ugyanis bele kell épülnie a magyart mint idegen nyelvet tanulók kommunikatív kompetenciájába, hangsúlyozza Szili is (2005: 45), a magyar származásúak ideálisnak gondolt magyar nyelvi kompetenciájába pedig mindenképpen, tehetjük hozzá.

Szili Katalin (2005: 48) elkülöníti a hagyományos értelemben vett kultúrát (az adott közösség kiemelkedő szellemi, anyagi és művészi alkotásai) az antropológiai kultúrától. Az utóbbi tudással bírnia kell a közösség tagjainak ahhoz, hogy abban sikeresen boldoguljanak. A mi szempontunkból ez azt jelenti, hogy tudjanak a nyelvvel a közösség elvárásának megfelelően bánni, tudjanak kérni, köszönni, sajnálkozni úgy, ahogy „kell”. A magyar mint idegen nyelv tanításában az antropológiai kultúrának van nagyobb szerepe. Véleményem szerint a magyar mint származási nyelv oktatásában ugyanakkora súllyal kell, hogy bírjanak a „klasszikus” kulturális ismeretek, mint a mindennapi kultúrához tartozók.

3.2. Egy nyelvi és kulturális tananyagtervezet

A magyar nyelv és kultúra tananyagát a középiskolai szakaszban (az 5.-től a 12/13. osztályig) három műveltségterületben jelölöm meg: művelődés és kultúra, ember és társadalom, ember és természet. A műveltségterületek alá tartoznak az úgynevezett ismeretmodulok. A modulokon belül vannak a témakörök, melyeknek témái a megjelölt műveltségterületekben realizálódnak. Egy-egy ismeretmodul egy-egy ismeretkör: nyelvtani ismeretek, irodalmi ismeretek, történelmi ismeretek, művelődéstörténeti ismeretek és földrajzi ismeretek (1. *Melléklet*). Az általam megadott ismeretmodulok megfelelnek a magyarországi közoktatásban is megjelenőknek. Úgy gondolom, a származásnyelv-tanulók szempontjából nemcsak a nyelvi ismereteken keresztül lehet megközelíteni a kulturális ismereteket, hanem a kulturális ismeretekből is nyithatunk a nyelvhasználat felé.

Szili Katalin a *Szavak dialógusa* című írásában (2009) a különböző nyelvek szókincsében fellelhető jelentésbeli különbségeket mutatja be. Két nyelv „azonos” szavai között teljes megfelelésről ritkán beszélhetünk. Szili az elemzéséből tudatosan kizárja az egyértelműen szociokulturális töltettel bíró szavakat, szókapcsolatokat, tulajdonneveket és reáliákat, mivel ezeket a szociokulturális komponensekkel bíró nyelvi egységeket a kontrasztív nyelvészet alaposan elemezte már (2009: 16). A magyar mint származási nyelv tanításakor nagyon fontosnak tartom, hogy ezeket is górcső alá vegyük. A származási nyelv tanulóinak van magyar grammatikai tudásuk, a mindennapi magyar nyelvhasználat során a magyar és a német nyelv szókincsében, kifejezéseiben jelenlévő eltérések nem okoznak nekik komoly problémát. Ha aktív szókincsükben nincsenek is jelen, általában értik a különféle szókapcsolatokat, mint például *esküdt ellenség, ég és föld; agyoncsapja az időt, a lelkére köt*. A mindennapi magyar nyelvű kommunikációban azonban sokkal kevesebb lehetőségük nyílik arra, hogy megismerjék, osztályozni, csoportosítani, nemkülönben helyesen használni tudják a szociokulturális töltettel bíró magyar kifejezéseket, helyzetmondásokat vagy akár a magyar közmondásokat. Véleményem szerint épp ezeknek a nyelvi jelenségeknek az elmélyítése segítheti őket a különféle jelentésbeli eltérések további feldolgozásában.

A következő táblázatban a jelen fejezet elején bemutatott ismeretkörök alapján csoportosítok néhány szociokulturális jelentőségű magyar nyelvi egységet. Úgy gondolom, hogy az alábbi kifejezések, mondatok jelentése nem érthető meg a hozzájuk tartozó „háttér-információ”, azaz kulturális ismeretek nélkül.

1. táblázat
 Szociokulturális nyelvi egységek a magyar
 mint származási nyelv tantárgy ismeretköreibben

ISMERETKÖR	SZOCIOKULTURÁLIS NYELVI EGYSÉG	LELŐHELY, FORMA
nyelvtani	<p>éles a nyelve, a vérében van, kibeszéli a lelkét, Amilyen az „adjonisten”, olyan a „fogadjisten”. Okos enged, számár szenved. Gyerek még az idő. Nem vagy cukorból!</p>	<ul style="list-style-type: none"> - szólások - közmondások - helyzetmondatok
irodalmi	<p>Egyszer volt Budán kutyavásár. Ember küzdj és bízva bízzál! Ej, ráérünk arra még! Ej, mi a kő, tyúkanyó kend!</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mátyás királyról szóló történetek - Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i> - Petőfi Sándor: <i>Pató Pál úr</i> - Petőfi Sándor: <i>Anyám tyúkja</i>
történelmi	<p>Nem hajt a tatár! Rossz szomszédság, török átok. Több is veszett Mohácsnál. Nem enged a negyvennyolcból.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - tatárjárás - török hódoltság - a Mohácsi csata - 1848-49.
művelődés-történeti	<p>Hol volt, hol nem volt... Három a magyar igazság. Pütkösdí királyság. A kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - népmesei fordulat - népszokás - találós kérdés
földrajzi	<p>Duna, Tisza, Rába, Száva, törjön ki a lába szára! Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - mondóka - népdal

Amint az a táblázatból is látszik, az irodalmi, történelmi, művelődéstörténeti vagy földrajzi „háttértudás” nélküli szólásokat, helyzetmondásokat és közmondásokat a nyelvtani ismeretek csoportjába soroltam. Fontosnak tartom, hogy a magyar nyelvi ismeretekben belül különös jelentőséget tulajdonítsunk ezeknek az állandósult szókapcsolatoknak. A szókapcsolatok természetesen megjelennek a különböző irodalmi művekben, mint ahogy a többi ismeretkör anyagában is. Amint azt írásom mellékletében is láthatjuk, a művelődéstörténeti elég széles kategória. Tulajdonképpen értelmezhetjük úgy is, hogy a magyar nyelvi műveltség egyes egységei alkotják ezt az ismeretkört, majd ebből származtathatjuk a további alcsoportokat.

A tananyag kiválasztásakor törekednünk kell arra, hogy a kulturális ismeretek egyúttal a nyelvi képességek, a nyelvtudás és a nyelvhasználat fejlesztéséhez is hozzájáruljanak. Az úgynevezett tantárgyi integráció módszerével, azaz az egyes ismeretkörök ötvözésével tovább finomíthatjuk a tanulók magyar nyelvi kifejezőképességét. A tananyagot pont azért rendezem a magyarországi közoktatásban is megjelenő tanegységek szerint, hogy a közvetítendő ismereteket a tanár önmagukban lássa, s azokat, illetve azok témáit a tanulók igényei és egyéb külső tényezők (így például a rendelkezésre álló idő) szerint csoportosíthassa, vonhassa össze. Álláspontom szerint ezzel, vagy ehhez hasonló alapstruktúrával kell nekifognunk a magyar mint származási nyelv módszertanának kidolgozásához. A modulterképben megjelölt ismeretegyüttesekhez kívánom hozzárendelni a nyelvismerteti követelményeket. A jól körülhatárolt ismeretegyüttesek és a bennük megjelölt témák ugyanakkor kellő alapot nyújthatnak a kétnyelvű tanulók nyelvi és kulturális fejlesztésében lényeges kontrasztív megközelítéshez, esetünkben a magyar és a német nyelvi és kulturális sajátosságok párhuzamba állításához.

A mellékletben közölt modulterkép a középiskolai oktatás egységét 2-2 évfolyamot magába foglaló szakaszokra osztja. A szakaszok megnevezése és kijelölése a németországi általánosan képző iskolák rendszerét veszi figyelembe. Az általános iskolát a 4., a középiskola első szakaszát a 9/10., a középiskola felső szakaszát a 12/13. osztályban zárja. Az egyes iskolai szakaszok a tanulók létszáma és életkora arányában, illetve magyar nyelvi kompetenciájának és tudásának figyelembevételével átjárhatók. A modulterkép megadja a magyar mint származási nyelv tantárgy kánonját, melyhez óraszámokat is javasol. Az ebből továbbfejlesztendő tanterv tartalmazza majd a modulkapcsolódási pontokat is, melyek segítségével az egyes ismeretkörök egymásba fűzhetők és tovább bonthatóak lesznek. A tananyaghaló a tananyagot két évfolyamos egységekbe rendezi, az ajánlott óraszám ennek megfelelően egységenként 210 óra, ami évente 105 óra. Ez a 35 hetes tanítási évben átlagosan heti 3 órát jelent.

4. Összegzés

A magyar nyelv tudása nélkül nem lehet teljességében megismerni a magyar kultúrát, a magyar kultúra ismerete nélkül nem teljes a nyelvtudás. A nyelv és a kultúra egymástól elválaszthatatlan, gondoljunk csak a mindennapi beszédünkben fel-felbukkanó szólásokra, hasonlatokra. A magyar történelem ismerete nélkül hogy értenénk meg például a „*Nem hajt a tatár!*”, „*Nem enged a negyvennyolcból.*”, „*Rossz szomszédság török átok.*” vagy hagyományismeret híján a „*pünkösdi királyság*” kifejezéseket. A magyar kulturális és nyelvi kompetencia fejlesztését a magyar kulturális ismeretek (nyelvtani, irodalmi, történelmi, művelődéstörténeti, földrajzi) integrációjával látom megvalósíthatónak a magyar származási nyelv tanításában. A magyar nyelvi ismereteket tehát a magyar kulturális ismeretekkel fejleszthetjük. A kulturális ismeretek közé sorolom természetesen a kommunikációs kultúrát is.

Irodalom

- Illés-Molnár Márta 2009a. Minden anyanyelv származási nyelv, de nem minden származási nyelv anyanyelv. Gondolatok a németországi magyarság (anya)nyelvpedagógiájához. *Anyanyelv-pedagógia*, 3. (<http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=191>), lásd még: <http://www.ungarischunterricht-karlsruhe.de/publicisztika.html>. [Letöltve: 2010. 06. 12.]
- Illés-Molnár Márta 2009b. Anyanyelv és idegen nyelv között félúton. A magyar nyelv oktatása és a németországi magyar diaszpóra. *THL*₂ 1-2: 58-65, lásd még: <http://www.ungarischunterricht-karlsruhe.de/publicisztika.html>.
- Illés-Molnár Márta 2010a. A magyar mint származási nyelv - Németországban. Az 5. Félúton Konferencián (ELTE BTK, 2009.04.23.) elhangzott előadás írott változata. In: Illés-Molnár Márta, Kaló Zsuzsa, Parapatics Andrea (szerk.): 2010. *FÉLÚTON 5*. Az ötödik Félúton konferencia (2009) kiadványa. <http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk09/>, lásd még: <http://www.ungarischunterrichtkarlsruhe.de/publi-cisztika.html>. [Letöltve: 2010. 06. 12.]
- Illés-Molnár Márta 2010b. A németországi magyar diaszpóra nyelvhasználatáról. *Nyelvünk és Kultúránk* 161: 61-74, lásd még: <http://www.ungarischunterricht-karlsruhe.de/publicisztika.html>.
- Parragi László (ford.) 2003. *Kerettanterv. Szülőföldi Nyelv és Kultúra (SZNYK) oktatás*. Ungarische Fassung. Bern, Magyar Köztársaság Nagykövetsége. http://www.vsa.zh.ch/file_uploads/bibliothek/k_214_SchuleundMigration/k_242_LehrerinnenundBehrd/k_353_HSK/k_543_RahmenlehrplanHSK/2551_0_ungarisch.pdf. [Letöltve: 2009. 01. 03.]
- Sku[n]tnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest: Teleki László Alapítvány.
- Szili Katalin 2005. A múlt tanításairól és a jelen kihívásairól a nyelv és a kultúra tanításának kapcsán. *THL*₂ 1: 44-53.
- Szili Katalin 2009. A szavak dialógusa. *THL*₂ 1-2: 15-27.
- Szónyi György Endre 2006. A magyar kultúra súlypontjai. In: Hegedűs Rita-Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar Nyelvmester. A magyar mint idegen nyelvi és hungarológiai alapismeretek*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 176-190.

Melléklet

A magyar mint származási nyelv tantárgy modulterképe a középiskolák 5–12/13. osztályában

5–6. évfolyam

Modul	Témakör Téma	Óraszám
1. Nyelvtani ismeretek		
	<u>Hangtan, helyes kiejtés</u> A magyar ábécé és a betűrend; A magyar nyelv hangállománya; A hangsúlyozás, a hanglejtés.	12
	<u>A magyar helyesírás</u> A magyar helyesírás szabályai; Helyesírási gyakorlatok.	20
	<u>Szótan</u> A magyar nyelv szókészlete, a szóelemek; A jövevényszavak.	8
	<u>Mondattan</u> A mondattípusok, a mondat szerkezete.	8
	<u>Szövegtan</u> A szöveg szerkezete; A szöveg kidolgozása.	8
	<u>A magyar nyelv története</u> A nyelvek típusai; A magyar nyelv eredete; A jövevényszavak; Nyelvemlékeink.	8
	<u>Közlés, közlésfolyamat, kommunikáció</u> A kommunikáció; Nyelvhelyesség, nyelvhasználat.	8
2. Irodalmi ismeretek		
	<u>A magyar népköltészet, a mondák és a legendák</u> A dal, a mese, a legenda és a monda; A magyar népdal; Magyar szólások, közmondások; A magyar népmesék; A magyar legendák; Régi magyar mondák; Magyar mondák a török világból és a kuruc korból.	20
	<u>A magyar gyermek és ifjúsági irodalom</u> Versek gyermekeknek; Regények gyermekeknek.	20

3. Történelmi ismeretek		
	<p><u>A magyar nép vándorlása és a honfoglalás</u> A magyar nép eredete; A magyar nép vándorlása; A honfoglalás; Árpád alatt elfoglalt területek; A magyar fejedelmek I. Istvánig; A honfoglalás előtti magyarság kultúrája; A magyarság kapcsolata más népekkel, kultúrákkal.</p>	20
	<p><u>Magyarország az Árpád-korban</u> Szent István és az államalapítás; Az Árpád-házi királyok; Társadalom és kultúra az Árpád-korban; A magyarság Európában.</p>	12
4. Művelődéstörténeti ismeretek		
	<p><u>Magyar népművészet</u> Az ősmagyarság kultúrája; A népmesék és a népballadák; A népdalok és a néptánc; A népszokások; A népi vallásosság, a hiedelmek.</p>	8
	<p><u>Magyar festészet és grafika</u> A középkori művészet Magyarországon.</p>	4
	<p><u>Magyar szobrászat és építészet</u> A középkori művészet Magyarországon.</p>	4
	<p><u>Magyar tudósok, feltalálók</u></p>	4
5. Földrajzi ismeretek		
	<p><u>Magyarország földrajzi adottságai</u> Magyarország a Kárpát-medencében; Magyarország éghajlati adottságai; Magyarország domborzata; Magyarország vízrajza; Magyarország növény és állatvilága.</p>	12
	<p><u>Magyarország tájai és régiói</u> A Kárpát-medence tájai; A Dunántúl; A Duna-Tisza köze; A Tiszántúl; Magyarország nagyvárosai; Budapest, Magyarország fővárosa.</p>	12

7–8. évfolyam

Modul	Témakör Téma	Óraszám
1. Nyelvtani ismeretek		
	<u>Hangtan</u> A magyar magánhangzók és a magyar mássalhangzók; A hangok egymásra hatásának törvényszerűségei.	10
	<u>A magyar helyesírás</u> A magyar helyesírás története; A magyar helyesírás alapelvei; Helyesírási gyakorlatok.	20
	<u>Szótan</u> A magyar nyelv szófajai; A magyar nyelv szóalkotásának módjai.	10
	<u>Mondattan</u> A szó szerkezetek; A mondatrészek.	10
	<u>Szövegtan</u> A szövegtípusok; A szöveg kidolgozása.	10
	<u>A magyar nyelv története</u> A magyar nyelv változása; A magyar nyelv rétegződése.	10
	<u>Közlés, közlésfolyamat, kommunikáció</u> A kommunikáció; A metakommunikáció; A stílus.	10
2. Irodalmi ismeretek		
	<u>A magyar gyermek és ifjúsági irodalom</u> A gyermekkor felnőtt szemmel; Az ifjúsági regények.	20
	<u>Az irodalmi műnemek és műfajok</u> A magyar líra; A magyar próza; A költői elbeszélés; A magyar dráma.	20
3. Történelmi ismeretek		
	<u>Magyarország a középkorban (Az Árpád-ház kihalásától a Mohácsi vészig: 1301–1526)</u> Az Anjou-ház Magyarországon, Luxemburgi Zsigmond; Társadalom és kultúra az Anjou-korban; A Hunyadiak (Hunyadi János, Hunyadi Mátyás); Mátyás reneszánsz udvara; A Jagelló-kor és a Mohácsi vész; A középkori Magyarország, Európa a középkorban.	30

4. Művelődéstörténeti ismeretek		
	<u>Magyar népművészet</u> A magyar népművészet történetéből; A népművészet tárgycsoportjai; A magyar népművészet tájegységei.	8
	<u>Magyar festészet és grafika</u> A magyar reneszánsz és a barokk.	4
	<u>Magyar szobrászat és építészet</u> A magyar reneszánsz és a barokk.	4
5. Földrajzi ismeretek		
	<u>Magyarország földrajzi adottságai</u> Magyarország természet- és társadalomföldrajzi helyzete; Magyarország ásványi kincsei.	12
	<u>Magyarország tájai és régiói</u> Magyarország településszerkezete; Magyarország nemzeti parkjai.	12

9–10. évfolyam

Modul	Témakör Téma	Óraszám
1. Nyelvtani ismeretek		
	<u>A magyar helyesírás</u> Helyesírási gyakorlatok.	20
	<u>Mondattan</u> Az összetett mondat.	10
	<u>Szövegtan</u> A szövegtípusok; A szöveg kidolgozása.	10
	<u>A magyar nyelv története</u> A magyar nyelvjárások; A magyar nyelv állapota napjainkban.	10
	<u>Közlés, közlésfolyamat, kommunikáció</u> Kétnyelvűség, kettősnyelvűség, kevertnyelvűség; Az interkulturális kommunikáció.	20

2. Irodalmi ismeretek		
	<p><u>A család és a szociális viszonyok megjelenítése a magyar irodalomban</u> Család, szülők, gyerekek; A szerelmi költészet; Élethelyzetek, emberi kapcsolatok elbeszélő művekben; A társadalom ábrázolása a magyar prózairodalomban; A magyar nemzet nagy történelmi eseményeinek ábrázolása az irodalomban.</p>	20
	<p><u>„Magyar táj magyar ecsettel”. A természet ábrázolása a magyar irodalomban</u> A magyar tájköltészet; A magyar táj megjelenítése a prózairodalomban; Szülőföld, hazaszeretet. A nemzettudat kifejezése a magyar irodalomban.</p>	20
3. Történelmi ismeretek		
	<p><u>Magyarország az újkorban (A Mohácsi vésztől a Kiegyezésig: 1526–1867)</u> A három részre szakadt Magyarország; Az erdélyi fejedelemség; Zrínyi Miklós és a kuruc kor; A török kiűzése Magyarországról; A Rákóczi-szabadságharc; Magyarország a Habsburg Birodalomban; Magyarország a reformkorban; A polgári forradalom és a szabadságharc; A magyar társadalom a dualizmus korában.</p>	30
4. Művelődéstörténeti ismeretek		
	<p><u>Magyar festészet és grafika</u> A romantika és a realizmus Magyarországon.</p>	6
	<p><u>Magyar szobrászat és építészet</u> A romantika és a realizmus Magyarországon.</p>	6
	<p><u>A magyar színház és filmművészet</u> A magyar színház.</p>	6
	<p><u>A magyar zene története</u> A magyar zene klasszikusai.</p>	6
5. Földrajzi ismeretek		
	<p><u>Magyarország társadalma és gazdasága</u> Magyarország népessége; Magyarország néprajza; Magyarország megyéi; Magyarország ipara és mezőgazdasága; Magyarország közlekedési helyzete; Magyarország idegenforgalma.</p>	20
Az ismeretek rendszerezése, összefoglalás		20

11-12/13. évfolyam

Modul	Témakör Téma	Óraszám
1. Nyelvtani ismeretek		
	<u>Szövegtan</u> A szöveg kidolgozása.	20
	<u>Közlés, közlésfolyamat, kommunikáció</u> Kommunikációs gyakorlatok.	20
2. Irodalmi ismeretek		
	<u>A magyar irodalom korszakai</u> A magyar középkor irodalmából; A magyar reneszánsz irodalmából; A magyar barokk irodalmából; A magyar klasszicizmus irodalmából; A magyar romantika irodalmából; A 19. század magyar irodalmából; A 20. század magyar irodalmából.	40
3. Történelmi ismeretek		
	<u>Magyarország a legújabb korban (A Kiegészítőtől napjainkig: 1867–)</u> A dualizmus válsága, Magyarország Európában a 19-20. század fordulóján; Magyarország az első világháború idején; A két világháború közötti Magyarország; Magyarország a második világháborúban; Az 1945 utáni magyar történelem napjainkig.	30
4. Művelődéstörténeti ismeretek		
	<u>Magyar festészet és grafika</u> A 20. század magyar művészete.	6
	<u>Magyar szobrászat és építészet</u> A 20. század magyar művészete.	6
	<u>A magyar színház és filmművészet</u> A magyar film.	6
	<u>A magyar zene története</u> A magyar könnyűzene.	6
5. Földrajzi ismeretek		
	<u>Magyarok a nagyvilágban</u> A magyarság Európában; A magyarság földrajzi elhelyezkedése a Földön; Anyaországi, határon túli és külföldi magyarok; Magyar intézmények külföldön.	20
Az ismeretek rendszerezése, összefoglalás		30